

СЕКЦІЯ 1

Економічна теорія як наука і навчальний предмет в умовах ринкової трансформації економіки в Україні

*Підпригора Л. А.,
НПУ імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

**ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ**

Грошовий обіг та банківська система України відчували загрозу руйнівного удару у зв'язку з початком російської військової агресії 24 лютого 2022 року. Але, як показує вітчизняна практика цього складного року, незважаючи на відсутність будь якого новітнього історичного досвіду схожих обставин, поступово банки пристосувалися до нових умов, і грошовий обіг та банківська система зберігають відносну стійкість. Оскільки війна триває і тиск загроз на стійкість грошово-кредитної системи України зберігається, важливо проаналізувати процес її адаптації до умов військового стану та спрогнозувати можливі ризики та плани протидії ним.

Відповідно до Звіту про фінансову стабільність НБУ банки підійшли до початку війни достатньо стійкими: добре капіталізованими та ліквідними, із налагодженою операційною діяльністю, з планами дій у разі настання кризи [1]. На кінець 2021 року банки України були прибутковими і готовими активно кредитувати, посилювався інтерес іноземних інвесторів до банківського сектору України. Зростання доходів населення, зниження процентних ставок та державні програми сприяли поживленню попиту на позики з боку населення та бізнесу, що, в свою чергу, стимулювало стрімке зростання та покращення

якості кредитного портфеля. Однак у цей час значно посилюлися зовнішні ризики:

- зростання країн-партнерів уповільнилося, зокрема через загрозу поширення нових варіантів коронавірусу та згорання програм фіскальної політики;
- відбулося різке здорожчання енергоресурсів за корекції цін на товари українського експорту;
- погіршилися умови торгівлі;
- підвищилися безризикові ставки та премії за ризик, що ускладнило залучення коштів;
- Росія загрожувала масштабним вторгненням і тиснула через “газову дипломатію”. Скупчення російських військ біля кордону України призвело до зростання вартості кредитно-дефолтних свопів та дохідності єврооблігацій.

На кінець 2021 року внутрішні макроекономічні та фіскальні ризики залишалися помірними. За умови збереження сприятливих умов торгівлі, збалансованого валютного ринку, достатнього рівня міжнародних резервів та поміркованої фіскальної політики формувався запас міцності для вітчизняної економіки. А зростання економіки залежало від спроможності нарощувати приватні інвестиції та ризику поширення нових хвиль COVID-19. Передбачалося, що рівень невизначеності у 2022 році може зрости в енергетичній сфері та на зовнішніх ринках капіталу. Однак, планувалося, що продовження співпраці з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями дозволить зберегти доступ до зовнішнього фінансування та сприятиме прискоренню економічного зростання.

У зв’язку з цим для забезпечення фінансової стабільності НБУ розробив рекомендації фінансовим установам та органам державної влади, зокрема, банкам та небанківським фінансовим установам:

- ✓ підготуватися до запровадження нових вимог до капіталу;

- ✓ своєчасно виконувати затверджені за результатами стрес-тестування програми реструктуризації та капіталізації;
- ✓ прискорити реалізацію непрофільних активів;
- ✓ активізувати зусилля з очищення балансів від непрацюючих кредитів, зокрема старої валютної іпотеки;
- ✓ надалі працювати над підвищенням операційної ефективності;
- ✓ врахувати припинення розрахунку LIBOR;
- ✓ посилити увагу до здійснення фінансового моніторингу;
- ✓ виконувати вимоги до платоспроможності;
- ✓ виконувати вимоги до розкриття інформації;
- ✓ забезпечити своєчасність та повноту подання звітності [1].

А органам державної влади:

- ✓ забезпечити повне виконання умов співпраці з МВФ;
- ✓ ухвалити закон про кредитні спілки, ввести в дію новий закон про фінансові послуги та фінансові компанії;
- ✓ врегулювати питання платоспроможності ФГВФО;
- ✓ сфокусувати державні програми на підтримці інвестиційний проектів;
- ✓ посилити регулювання та забезпечити прозорість первинного ринку нерухомості;
- ✓ провести судову реформу та повернути довіру до судової системи [1].

Крім того, НБУ запланував затвердити графік формування буферів капіталу, провести чергову щорічну оцінку стійкості банків, продовжити підготовку до впровадження системи гарантування вкладів членів кредитних спілок, розпочати реалізацію політики розвитку сталого фінансування, фіналізувати та затвердити вимоги до системи кіберзахисту в банківській системі.

На макрорівні повномасштабна війна росії проти України спричинила стрімке зниження економічної активності та доходів населення, рекордне зростання дефіциту державного бюджету, критичну залежність економіки

України від міжнародної економіки. Значні загрози для макроекономічної та фінансової стабільності реалізувалися. Рівень завантаження виробничих потужностей 54% вітчизняних підприємств критично низький: 13,9% підприємств – не працює, 21,6% – завантажені менш, ніж на 50%, 18,8% завантажені менш, ніж на 70% [2]. Доходи державного бюджету без урахування грантів та програм допомоги від ЄС України скоротилися на 30%, витрати – зросли майже на 90%, а дефіцит державного бюджету сягнув майже 120%. Дефіцит державного бюджету України частково фінансується НБУ через викуп облігацій. Фінансова допомога країн-партнерів, в основному, дає змогу профінансувати дефіцит бюджету та підтримати міжнародні резерви, оскільки зовнішні ринки запозичень поки що для України недоступні. Очікується, що ВВП України може скоротитися більш як на 1/3, прискорюється інфляція. НБУ зафіксував обмінний курс та продає значні обсяги валюти для збалансування валютного ринку.

Відповідно до карти ризиків фінансового сектору України спостерігаємо зростання майже усіх видів ризиків: макроекономічний ризик (+3), кредитний ризик домогосподарств (+2), кредитний ризик підприємств суттєво (+5), ризик капіталу (+2), ризик прибутковості (+4), валютний ризик (+3). Тільки ризик ліквідності залишається поки що незмінним через значний запас ліквідних активів, проте банки очікують зростання ризику надалі [2].

Сьогодні ми спостерігаємо, що в умовах воєнного стану в Україні банки успішно подолали ризики для операційної діяльності і не призупиняли свою роботу. Через збереження довіри вкладників до банків обсяги коштів на рахунках населення та бізнесу зросли в перші тижні після початку війни. Але зараз спостерігаємо призупинення зростання вкладів. Ризик ліквідності все ще може реалізуватися в умовах війни, тому ігнорувати його не можна. Кредитування економіки продовжується завдяки державним програмам підтримки. Навіть під час війни банки продовжують кредитувати, проте збільшення фінансування потребують лише окремі підприємства та галузі,

зокрема сільське господарство. Зважаючи на невизначеність макроекономічних умов та фінансового стану позичальників, масове кредитування бізнесу зараз є можливим лише у разі розширення програм державної підтримки.

Реалізація кредитного ризику наразі залишається найбільшою загрозою для сектору. Через різке зростання відрахувань до резервів банківський сектор вперше за останні п'ять років став збитковим. За очікуваннями НБУ, банки втратять мінімум 20% кредитного портфеля унаслідок війни та економічної кризи [2]. Такі втрати здійснюватимуть вагомий вплив на достатність капіталу банків.

Для того, щоб допомогти банкам подолати кризу, НБУ планує надалі дотримуватися політики регуляторних послаблень. З кінця липня 2022 року НБУ знижує ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами із 150% до 100% [2]. Банки зможуть використати накопичений запас капіталу для покриття кредитних втрат.

Очікується, що збереження операційної прибутковості дасть змогу банкам після проходження дна кризи самостійно відновити свій капітал. НБУ планує дати банкам достатньо часу для підготовки планів відновлення та їх виконання. Надалі дії НБУ будуть залежати від зміни ринкових умов.

Хоча, на відміну від банків, небанківські фінансові установи гірше впоралися з операційним ризиком, у цьому сегменті залишаються суб'єкти, що і сьогодні надають якісні послуги.

Таким чином, умовою стійкості та якнайшвидшого відновлення грошово-кредитної системи України в сучасних складних обставинах є прозорість фінансового стану банків та небанківських фінансових установ. Володіючи достатньою інформацією про стан цього сектору, НБУ зможе ефективніше реагувати на нові виклики та забезпечити фінансову стабільність.

Використані джерела:

1. *Звіт про фінансову стабільність*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення 15.11.2022)

2. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku> (дата звернення 15.11.2022)

Сандугей В.В.

НПУ імені М. П. Драгоманова,

М. Київ, Україна

ПРОДУКТИВНІ СИЛИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Основою економічного зростання у кожній країні є наявність та розвиток продуктивних сил, під чим ми розуміємо сукупність предметів та засобів праці, що виражаються в наявних сировинних ресурсах, технологічному рівні розвитку вітчизняних підприємств, а також трудові ресурси в усій сукупності людського потенціалу та капіталу, що здатний відтворюватися та примножуватись в процесі виробництва.

В даній публікації аналіз наявності та видобутку природних ресурсів вважаємо за доцільне обмежити оцінкою видобутку енергетичних ресурсів. Як видно з табл.1, станом на початок лютого 2022 р., видобуток вугілля знизився на 11,6% та становив 1592,8 тис.т., виробництво моторного бензину знизилось на 20,5%, дещо меншого зниження зазнало виробництва мазути, на третину

Таблиця 1.

Видобуток енергетичних ресурсів в Україні

	На 1.02 2022р., тис.т	+/- порівняно з 1.02 2021 р, у %
Вугілля кам'яне	1592,8	-11,6
Нафта сира (в т.ч.) газовий конденсат	к/с	к/с
Бензин моторний	280,7	-20,5
Газойлі (паливо дизельне)	565,7	-9,1